

Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv ke kontaktům dítěte v pěstounské péči nejen s rodiči¹

A. Účel doporučení

Realizace práva na styk dítěte v pěstounské péči² a v pěstounské péči na přechodnou dobu³ (dále souhrnně používáno pouze „pěstounská péče“) s biologickou rodinou, ale i nepříbuznými osobami, bývá zdrojem mnoha konfliktů a nepochopení. Dochází ke střetům mezi očekáváními, přáními a postoji rodičů, pěstounů, doprovázejících organizací pěstounů⁴, organizací pomáhajících rodičům i orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále také „OSPOD“).

Umístěním dítěte do pěstounské péče nemá v žádném případě (není-li tak rozhodnuto ze závažných důvodů soudním rozhodnutím) dojít k omezení kontaktu s biologickou rodinou (zejména rodiči, prarodiči a sourozenci) či osobami dítěti blízkými (např. předchozími pěstouny či poručníky).

Ve své činnosti se opakovaně setkávám s problémy souvisejícími s realizací styku dítěte v pěstounské péči s jeho biologickou rodinou a dalšími osobami. Proto jsem se rozhodla zpracovat toto doporučení. Ráda bych, aby posloužilo všem výše jmenovaným aktérům zapojeným do procesu zajištění náhradní rodinné péče, a přispělo tak k dodržování práv dětí.

B. Shrnutí doporučení⁵

- **Dítě v pěstounské péči má právo na pravidelný kontakt s rodiči, sourozenci a osobami mu blízkými (příbuznými i nepříbuznými), ledaže soud rozhodl jinak.**

¹ Doporučení bylo zrealizováno v souvislosti s projektem Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014-2021 prostřednictvím Ministerstva financí ČR.

² Ve smyslu § 958 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ Ve smyslu § 27a a násl. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Jedná se o zažitý termín označující zejména nestátní neziskové organizace, které vystupují jako pověřené osoby k výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve smyslu § 48 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Podrobněji k jejich činnosti v části C.1.3.

⁵ Všechna v této části uvedená doporučení směřující k právu dítěte na styk s rodiči se dají totožně uplatnit i na právo dítěte na styk s dalšími osobami jemu blízkými.

- Na podmínkách a četnosti styku dítěte s rodiči i dalšími osobami by se měli primárně dohodnout pěstouni a rodiče. Pokud se tyto strany nemohou dohodnout, jedině soud může o podmínkách a četnosti styku rozhodnout.
- Dohoda o styku s dítětem je primárně na rodičích dítěte a pěstounech. Přičemž OSPOD by je měl aktivně vést ke vzájemné dohodě.
- Zprostředkování dohody nemůže být rodičům předkládáno jako podmínka. A to ani ze strany OSPOD, ani doprovázející organizace pěstounů. Nadto zapojení doprovázející organizace by nemělo způsobovat jakoukoliv prodlevu v dohodě o úpravě styku dítěte s rodiči.
- Nastavení jakýchkoliv překážek v kontaktu dítěte s rodiči s odkazem na adaptaci dítěte v pěstounské rodině nemá oporu v zákoně.
- OSPOD by měl na potřebu úpravy styku s dítětem myslet již při podávání návrhu na svěření dítěte do pěstounské péče, má-li indicie, že dohoda bude velmi obtížná či nemožná. Nemůže zůstat pasivní v situaci, kdy se problémy s úpravou styku objeví v průběhu pobytu dítěte u pěstounů. V obou případech by měl soud informovat formou podnětu.
- OSPOD musí aktivně monitorovat, zda a jak probíhají kontakty dítěte s rodiči. Aktivitu v této oblasti nemůže zcela přenést na doprovázející organizaci pěstounů.
- Doprovázející organizace nemohou jakkoliv zasahovat do práva dítěte na kontakt s rodiči. Nemohou realizaci styku podmiňovat svojí osobní asistencí, určovat, kde a za jakých podmínek bude kontakt probíhat.
- O asistovaném kontaktu rodičů s dítětem musí vždy rozhodnout soud a nelze k němu přistupovat jako k trvalému řešení. Pokud OSPOD dojde k závěru, že aktuální soudní úprava situaci dítěte nevyhovuje (asistence není nezbytná, nebo naopak je potřeba přistoupit k jinému opatření), musí o tom informovat soud formou podnětu.
- OSPOD má oprávnění podat návrh na zahájení soudního řízení týkajícího se zásahů do rodičovské odpovědnosti. Měl by rovněž sledovat, zda jsou tyto zásahy v průběhu času opodstatněné a nezbytné, případně podat návrh na jejich zrušení.
- Nerozhodl-li soud o úpravě osobního styku rodiče omezeného v rodičovské odpovědnosti, není rodič v tomto právu jakkoliv omezen a všechny zapojené strany by jeho kontakt s dítětem měly aktivně podporovat. Rodič zbavený rodičovské odpovědnosti nemá právo na osobní styk s dítětem, nerozhodl-li soud jinak. Náleží mu však právo se stýkat s dítětem tzv. nepřímou formou (telefonicky, e-mailovou komunikací, poštou) a právo na informace o dítěti, nerozhodl-li soud o omezení také těchto forem styku.
- Rodičům se zdravotním postižením je potřeba poskytnout odpovídající podporu při plnění jejich rodičovských povinností a naplňování jejich rodičovských práv.
- OSPOD musí aktivně činit veškeré kroky k zajištění pravidelného osobního kontaktu sourozenců. Svěření sourozenců do různých výchovných prostředí nemůže být důvodem pro výrazné omezení či dokonce přerušování jejich vzájemného kontaktu.

- **Je-li v rodině více sourozenců a má-li každé dítě ke každému rodiči výrazně odlišný vztah, je třeba u každého dítěte zvažovat odlišné možnosti úpravy kontaktu.**

C. Právo dítěte na styk s rodiči

Právo dítěte na styk s rodiči chrání na mezinárodní úrovni Úmluva o právech dítěte⁶ či Úmluva o styku s dětmi⁷. Ty dítěti a jeho rodičům zaručují právo udržovat vzájemný pravidelný kontakt. Na vnitrostátní úrovni ochranu před nezákonnými zásahy do soukromého a rodinného života garantuje Listina základních práv a svobod.⁸ Právo na styk rodičů s dítětem dále upravuje občanský zákoník⁹, který říká, že rodiče dítěte v pěstounské péči mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, jestliže soud nerozhodl jinak.¹⁰ Obdobně má i samotné dítě v pěstounské péči právo na kontakt se svými rodiči.

Pěstouni mají tomu odpovídající povinnost umožnit styk dítěte s rodiči a podporovat jejich vztahy.¹¹ Je jejich povinností udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami blízkými.¹² Pěstouni proto mají povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak.¹³ Pěstouni mají citované povinnosti plnit v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte.¹⁴ Ten musí vytvořit a průběžně aktualizovat OSPOD.¹⁵ Současně platí, že pěstouni mají právo na pomoc při plnění uvedených povinností.¹⁶

Z právních předpisů vyplývá, že kontakt rodičů s dítětem by měl být zásadně omezen co nejméně. Jakékoliv zásahy, limity, podmínky i jiná omezení musejí být v souladu s právními předpisy a se zájmem dítěte. Prvotním způsobem stanovení podmínek a četnosti styku dítěte s rodiči by měla být **dohoda pěstounů s rodiči. Pokud se rodiče a pěstouni nemohou dohodnout, může rozhodnout jedině soud.¹⁷ Tomu jedinému svědčí pravomoc autoritativně zasáhnout do práv dítěte a rodiče.** Toto oprávnění nemá ani OSPOD,

6 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

7 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluva o styku s dětmi.

8 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

9 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

10 Viz § 960 odst. 2 občanského zákoníku.

11 Viz § 960 odst. 2 a § 967 občanského zákoníku a § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

12 Viz § 967 občanského zákoníku.

13 Viz § 967 druhá věta občanského zákoníku.

14 Viz § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

15 Viz § 10 odst. 5 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

16 Viz § 47a odst. 2 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

17 Viz § 888 a § 891 občanského zákoníku a čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čl. 4 odst. 2 a 3 Úmluvy o styku s dětmi, čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a § 466 písm. d) zákona o zvláštních řízeních soudních.

ani doprovázející organizace a ani pěstouni. Ti mohou poskytovat stranám pouze podporu při dohodě, případně samotné realizaci styku.

Je-li to v konkrétním případě důvodné, žádoucí a v souladu s nejlepším zájmem dítěte, musí OSPOD dát k takovému zásahu soudu podnět opírající se o svá zjištění a zkušenosti s rodinou.

C.1 Aktivita OSPOD

Právo dítěte na styk s rodiči je jednou z neoddělitelných součástí práva na respektování rodinného a soukromého života tak, jak je garantuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁸. Jak vyplývá ze závěrů Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen „ESLP“), **stát má povinnost podniknout kroky, které jsou nutné k zajištění tohoto práva.**¹⁹ Dle ESLP dotčený článek Úmluvy navíc vyžaduje, aby vnitrostátní orgány našly spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a rodičů, přičemž prvořadý musí být zájem dítěte, který může mít v závislosti na povaze a vážnosti tohoto zájmu přednost před zájmem rodičů.²⁰

OSPOD je povinen po odebrání dítěte z péče rodičů s rodinou dále aktivně spolupracovat s cílem navrácení dítěte zpět do rodiny²¹ a rodiče a dítě po jejich rozdělení aktivně podporovat v jejich brzkém kontaktu. Stěžejním úkolem OSPOD je rovněž pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, plánovat a poskytovat rodičům i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte pomoc. OSPOD musí být koordinátorem ochrany dítěte a veškeré pomoci jeho rodině.²²

C.1.1 Včasnost úpravy styku

V situacích, kdy dojde k oddělení dítěte od rodičů, musí OSPOD postupovat s největším urychlením, přičemž vhodnost opatření přijatých státními orgány k podpoře rodinného života se posuzuje i podle rychlosti jejich provedení.

Již v době vypracování návrhu na vydání soudního rozhodnutí, kterým má být dítě umístěno do pěstounské péče, by OSPOD měl promyslet zásadní otázky týkající se styku. Potřebuje dítě ochranu, a pokud ano, tak jakou? Bude možná dohoda mezi rodiči a pěstouny o kontaktu? Nebo lze velmi pravděpodobně očekávat jejich odlišné představy, a tedy odpor k dohodě?

18 Ve smyslu čl. 8 sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

19 Viz rozsudek ESLP ze dne 13. ledna 2015 ve věci Manic proti Litvě, č. 46600/11, bod 101, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

20 Viz rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003 ve věci Sahin proti Německu, č. 30943/96, bod 66, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

21 Viz § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

22 Viz § 10 odst. 3 písm. c) až e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

C.1.1.1 Dohoda o styku

OSPOD by měl rodiče i pěstouny aktivně vést k jejich vzájemné dohodě. Je vhodné neprodleně aktualizovat individuální plán ochrany dítěte, ve kterém bude jasně definováno, do kdy se mají rodiče s pěstouny dohodnout na kontaktu s dítětem. Běžnou součástí sociální práce s rodiči by rovněž měla být nabídka zprostředkování dohody mezi rodiči a pěstouny, a to nejlépe současně s odebráním dětí z péče rodičů či bezprostředně poté (v řádu hodin či maximálně několika dnů). Dohoda o kontaktech učiněná bezprostředně po výkonu soudního rozhodnutí často přinese všem stranám jistotu. Napjatým a vystresovaným rodičům a dítěti v tom, kdy a za jakých podmínek se uvidí, pěstounům zase v tom, že nebudou nepřijemně překvapeni nenadálou návštěvou rodičů.

Zprostředkování dohody doprovázející organizací nemůže být rodičům předkládáno jako podmínka. A to ani ze strany OSPOD, ani doprovázející organizace pěstounů. Se zprostředkováním dohody třetí stranou je mnohdy spojena nemalá časová prodleva způsobená zejména personálními a časovými možnostmi OSPOD či doprovázející organizace.²³ Nastíněné limity musí akceptovat také pěstouni. Ani oni by neměli návštěvy rodičů bez dalšího odmítat s odkazem na nezbytnost prvotního uspořádání setkání a uzavření dohody za přítomnosti třetí strany.

Nerozhodl-li o tom soud, je rovněž **nepřijatelný odkaz na skutečnosti, že si dítě musí v novém prostředí nejprve zvyknout.**²⁴ Nastavení jakýchkoliv překážek v kontaktu rodičů s dítětem s odkazem na adaptaci dítěte v pěstounské rodině nemá oporu v zákoně, a závisí tak pouze na dohodě mezi pěstouny a rodiči. Je však důležité si uvědomit, že rodiče v danou chvíli vystupují ve slabším postavení (dítě fyzicky nemají ve své péči), proto není možné považovat za projev jejich svobodné vůle skutečnost, že jednostranné sdělení pěstounů (OSPOD či doprovázející organizace) tiše respektují. Rodiče totiž mnohdy ani neví, že k nastavování překážek či podmínek kontaktu s dítětem nemá doprovázející organizace ani OSPOD oprávnění.

C.1.1.2 Soudní rozhodnutí

Vyhodnotí-li OSPOD, že z hlediska ochrany dítěte je důvodné kontakt rodičů s dítětem jakkoliv upravit, měl by, ideálně již při podávání návrhu na svěřeni dítěte do pěstounské péče, na takovou úpravu pamatovat. **Součástí návrhu na umístění dětí do pěstounské péče potom může být i podnět k úpravě styku dítěte s rodiči (měl by pamatovat na různé formy styku).**

OSPOD nemůže zůstat pasivní ani v situaci, kdy se problémy s úpravou styku objeví v průběhu pobytu dítěte u pěstounů. Pokud OSPOD nevystupuje v rámci probíhajícího

23 Obdobně může nastat časová prodleva také v případech, že s ohledem na vnitřní předpisy dochází ke změně OSPOD nebo jeho pracovníků. Problémem se v minulosti zabývala bývalá veřejná ochránkyně práv například ve městě Brně, kde Statut města přenáší místní příslušnost z úřadů městských částí na Magistrát města Brna. Řešeno například v závěrečném stanovisku ochránkyně práv ze dne 13. března 2019, sp. zn. 4669/2016/VOP/BJ, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6836>.

24 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 9. července 2018, sp. zn. 3159/2017/VOP/MJ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6340>.

soudního řízení jako tzv. kolizní opatrovník dítěte²⁵ či poručník dítěte²⁶, zákon²⁷ mu přímo nepřisuzuje oprávnění podat návrh na úpravu styku dítěte s rodiči. Nic však nevylučuje, aby OSPOD o problémech informoval soud alespoň formou podnětu. Obdobně mohou postupovat pěstouni či jejich doprovázející organizace.

Aktivní legitimace k podání návrhu na úpravu styku naopak svědčí samotným rodičům.²⁸ Prokáží-li rodiče zájem na rychlé úpravě styku, mohou podat návrh na vydání předběžného opatření, kterým může soud jejich styk s dítětem prozatímně upravit, a to do sedmi dnů od přijetí jejich návrhu.²⁹

C.1.2 Případová konference jako nástroj pro nalezení vhodných řešení situace

Významným nástrojem při řešení situace dítěte je případová konference. Je důležité, aby OSPOD před uspořádáním případové konference zhodnotil dosavadní vývoj situace dítěte a na základě toho vytyčil předmět a cíle případové konference. Jde o nástroj, díky kterému se rodiče a spolupracující odborníci mohou aktivně velkou měrou podílet na hledání řešení vzniklé situace.

Existují-li jakékoliv problémy s úpravou a realizací práva dítěte na styk s rodiči (případně jinými osobami³⁰), mělo by být dané téma rozhodně zařazeno na program případové konference.³¹ Výstupy případové konference by měly být pro všechny strany jasné, přehledné a adresné.³²

Není však akceptovatelné, aby výstupy případové konference nezákonně zasahovaly do práva dítěte a rodičů na vzájemný kontakt. Shodnou-li se účastníci případové konference na potřebě jakkoliv do uvedených práv zasáhnout, musí následně tento názor předložit soudu ke schválení (nejčastěji ve formě podnětu OSPOD k úpravě styku dítěte s rodičem/rodiči).

C.1.3 Spolupráce s doprovázejícími organizacemi pěstounů

Pěstouni mají ze zákona³³ povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče. Učinit tak mohou buď s OSPOD, krajským úřadem nebo doprovázející organizací. Instituce, se kterou pěstouni dohodu uzavřou, je pak povinna je minimálně jedenkrát za dva měsíce navštěvovat

25 Viz § 17 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a § 469 odst. 1 a 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

26 Viz § 17 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

27 Výčet návrhových oprávnění, kterými OSPOD disponuje, taxativně vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí zejména v § 14.

28 V souladu s § 466 písm. d) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

29 V souladu s § 76 a násl. zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

30 K tomu podrobněji v části D a E tohoto doporučení.

31 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 19. srpna 2019, sp. zn. 4739/2018/VOP/PŠ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7508>.

32 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 9. února 2016, sp. zn. 130/2015/VOP/BJ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3654>.

33 V souladu s § 47b zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

a zejména jim poskytovat podporu a poradenství, stejně jako zajišťovat vzdělávání a částečnou kontrolu nad výkonem pěstounské péče. Doprovázející organizace se tak stává významným aktérem při realizaci náhradní rodinné péče. I přes vědomí její důležitosti zejména při zajištění výchovné a poradenské péče pěstounům musím zdůraznit, že **koordinátorem veškeré sociální práce s dítětem a jeho rodinou zůstává místně příslušný OSPOD.**³⁴

Ve vztahu k tématu tohoto doporučení je podstatné, aby OSPOD měl nastaveny efektivní postupy spolupráce s doprovázejícími organizacemi tak, **aby styk rodičů s dítětem mohl proběhnout co nejdříve po odebrání dítěte z rodiny. Zapojení doprovázející organizace by nemělo způsobovat jakoukoliv prodlevu v dohodě o úpravě styku rodiče s dítětem.**

Doprovázející organizace jsou vázány stejnými právními předpisy jako OSPOD. V jejich kompetenci proto není jakkoliv zasahovat do práva dítěte na kontakt s rodičem. Nemohou realizaci styku podmiňovat svojí osobní asistencí, **ani určovat, kde a za jakých podmínek bude kontakt probíhat.** Zdůrazňuji, že na situaci každého dítěte je nezbytné nahlížet striktně individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem jeho konkrétního případu. Zcela proto neakceptuji tvrzení, se kterými se setkávám, o tom, že je běžné, aby se dítě s rodičem stýkalo jedenkrát za čtrnáct dnů, nebo že první tři kontakty musí bezpodmínečně proběhnout na půdě doprovázející organizace za asistence jejího pracovníka či pracovnice.³⁵ Pokud OSPOD zjistí výše popsany postup doprovázející organizace, měl by reagovat a doprovázející organizaci upozornit na nezákonný postup.

C.2 Omezení kontaktu

C.2.1 Asistovaný kontakt

Asistovaný kontakt je forma dočasného omezení styku dítěte s rodičem/rodiči. V jeho rámci může být uložena povinnost osobám, mezi kterými má být styk realizován, tj. dítěti a rodiči, uskutečňovat styk pod dohledem třetí osoby. Takové omezení kontaktu, nejčastěji za pomoci odborníků a odborného poradenského zařízení, se využívá především v situacích, kdy existuje důvodná obava z ohrožení dítěte rodičem nebo je třeba asistence za účelem navázání osobního kontaktu (například když dítě rodiče odmítá či z něj má strach).³⁶

O asistovaném kontaktu jako jedné z forem nejrazantnějšího omezení styku rodičů s dítětem musí vždy rozhodnout soud. Jelikož asistovaný kontakt představuje významný zásah do styku rodiče s dítětem, musí být využíván jen v nezbytných případech, když nelze využít mírnějších opatření. Stanovení této omezené formy kontaktu rodičů s dítětem není svěřeno do kompetencí ani pěstouna, ani doprovázející organizace, a dokonce ani OSPOD. Jako zcela nevhodnou lze proto označit praxi některých pěstounů a jejich doprovázejících organizací, kteří bez rozhodnutí soudu rodiče automaticky staví před podmínku, že buď

34 Viz § 10 odst. 3 písm. c) až e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

35 Viz např. zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 9. července 2018, sp. zn. 3159/2017/VOP/MJ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6340>.

36 Viz ROGALEWICZOVÁ, Romana a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 123. ISBN 978-80-7400-713-2.

budou souhlasit s asistencí u jejich styku s dětmi, nebo styk nepovolí. Daná praxe je v rozporu se zákonem.

K asistovanému styku nelze přistupovat jako k trvalému řešení. Jeho účelem je ověření fungování styku rodičů s dítětem, jeho rozvíjení či zajištění bezpečnosti dítěte v případě nějakého závažného podezření. Soud i OSPOD by tedy měly s tímto opatřením zacházet jako s dočasným. Zejména OSPOD musí pravidelně vyhodnocovat³⁷, jaký vliv mají asistované kontakty na situaci dítěte a zda nepominuly důvody takového kontaktu, popřípadě zda neexistují důvody pro změnu. **Pokud OSPOD dojde k závěru, že aktuální úprava již situaci dítěte nevyhovuje (asistence není nezbytná, nebo naopak je potřeba přistoupit k jinému opatření), musí o tom informovat soud.**³⁸

C.2.2 Podezření z týrání či zneužívání dítěte a probíhající trestní řízení

V situaci závažného podezření na týrání či zneužívání dítěte, případně zapojení dítěte do nějaké formy trestné činnosti, je úprava styku dítěte s podezřelou osobou (ať už rodičem, jiným rodinným příslušníkem či jakoukoliv další osobou) často žádoucí a nezbytná. Po dobu šetření Policie ČR nebo/a orgánů činných v trestním řízení hrozí, že se dotyčné osoby budou před dítětem nevhodně vyjadřovat, budou se snažit ho ovlivnit. Zásahem je možné také ochránit dítě před psychickým nátlakem, fyzickým násilím či sekundární traumatizací. Úprava může mít mnoho podob – od výrazného omezení osobního kontaktu, přes asistovaný kontakt, zachování pouze nepřímých forem styku či úplný zákaz styku.

I v těchto případech je však nezbytné postupovat v souladu se zákonem a ošetřit práva všech zúčastněných, a to vždy v souladu s nejlepším zájmem dítěte. **Stejně jako výše platí, že o zásahu do práva dítěte na kontakt s jeho blízkými i práv rodičů na kontakt s dítětem může rozhodnout soud. Dané oprávnění nepřísluší ani OSPOD, ani pěstounům či doprovázející organizací.**

Z pohledu práva je rovněž nezávazná jakákoliv forma doporučení jakéhokoliv spolupracujícího odborníka (psychologa, lékaře, terapeuta), nebo policistů prošetřujících údajně spáchaný trestný čin.³⁹ Dané doporučení může sloužit jako podklad pro rozhodnutí soudu o úpravě styku, ale samo o sobě není pro nikoho závazné ani vynutitelné.

Existuje jediná výjimka, kdy o omezení či zákazu kontaktu rodiče/rodičů či jiných osob může rozhodnout někdo jiný než soud. Dané oprávnění náleží státnímu zastupitelství, které v přípravném řízení trestního řízení může vydat předběžné opatření, kterým upraví či zakáže styk obviněného s poškozeným dítětem.⁴⁰ Dané předběžné opatření musí být

37 Ve smyslu § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

38 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 19. srpna 2019, sp. zn. 4739/2018/VOP/PŠ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7508>.

39 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 6. září 2019, sp. zn. 5219/2018/VOP/KI, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7142>.

40 Viz § 88b a § 88m odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

vždy vydáno písemně, dítě musí v posuzované věci vystupovat jako tzv. poškozený a trestní řízení již musí být ve fázi, že policie již údajného pachatele trestného činu obvinila.

V této souvislosti ještě zdůrazňuji, že OSPOD, pěstoun ani doprovázející organizace pěstounů nejsou povinni ani oprávněni sami posuzovat zavinění údajného pachatele na vyšetřovaném trestném činu. Je však třeba, aby OSPOD vývoj trestního řízení zohledňoval ve svém postupu, ve svých návrzích soudu atp.

C.3 Zásahy do rodičovské odpovědnosti a s tím související úprava styku rodiče s dítětem

Specifické situace nastávají v případech, kdy soud rozhoduje o zásahu do rodičovské odpovědnosti rodiče. Tu může buď omezit, rodiče jí zbavit, nebo pozastavit její výkon. Každý z těchto kroků s sebou nese jiný zásah do práva rodiče na styk s dítětem. Pro úplnost upozorňuji, že již v těchto řízeních by měl OSPOD myslet na to, zda není vhodné o styku rodiče s dítětem rozhodnout specificky/jinak než předvídá zákon.

Souhrnně lze uvést, že oprávnění podat návrh na zahájení soudního řízení týkajícího se zásahů do rodičovské odpovědnosti má také OSPOD.⁴¹ **OSPOD by měl sledovat, zda jsou tato opatření v průběhu času i nadále opodstatněná a nezbytná. Má totiž možnost podávat soudu návrhy na zrušení těchto omezení rodičovské zodpovědnosti.**

C.3.1 Omezení rodičovské odpovědnosti

K omezení rodičovské odpovědnosti dochází v případě, kdy rodič nevykonává svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte.⁴²

Platí, že před rozhodnutím soudu o omezení rodiče v rodičovské odpovědnosti soud vždy posoudí, zda je vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem.⁴³ **Pokud tedy soud o úpravě osobního styku rodiče omezeného v rodičovské odpovědnosti přímo nerozhodl, znamená to, že takový rodič není v tomto právu jakkoliv omezen a všechny zapojené strany by jeho kontakt s dítětem měly aktivně podporovat.**

C.3.2 Zbavení rodičovské odpovědnosti

Ke zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti soud přistupuje v případě, kdy rodič zneužívá nebo závažným způsobem zanedbává svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon. Soud toto opatření také zvažuje v případě, že rodič spáchal proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného jeho dítětem.⁴⁴

41 Viz § 14 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

42 Viz § 870 občanského zákoníku.

43 Viz § 872 věty první občanského zákoníku.

44 Viz § 871 občanského zákoníku.

Pokud soud rozhodne o zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, je situace oproti omezení přesně opačná. **Rodiči zůstává právo se osobně stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva.**⁴⁵ Jinak se má za to, že dané právo rodič ztratil.

Zákon však hovoří pouze o právu na osobní styk. Proto i **rodič zbavený rodičovské odpovědnosti má nadále právo se stýkat s dítětem tzv. nepřímou formou** (telefonicky, e-mailovou komunikací, poštou) a **má právo na informace o dítěti, nerozhodli-li soud o omezení také těchto forem styku.**⁴⁶ Pojmeme styk totiž Úmluva o styku s dětmi rozumí jakoukoliv formu komunikace mezi dítětem a rodičem, i poskytnutí informací o dítěti rodiči nebo dítěti informace o rodiči.⁴⁷

C.3.3 Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti

Soud může také, z povahy věci zpravidla dočasně, pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti. Přistupuje k tomu v situacích, kdy rodiči brání ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost a zároveň se lze domnívat, že je toho třeba v souladu se zájmy dítěte.⁴⁸ Jedná se o situace, kdy je rodič například závažně nemocný či v kómatu. Zákon samostatně o úpravě styku v daných případech nehovoří. **Styk tedy ze zákona není omezen. O omezení by musel rozhodnout soud.**

C.4 Rodič omezený ve svéprávnosti

V případě omezování rodiče ve svéprávnosti musí soud zároveň rozhodnout o jeho rodičovské odpovědnosti.⁴⁹ To samo o sobě neznamená omezení rodiče v kontaktu s dítětem. **Platí totiž, že výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, jehož svéprávnost byla v této oblasti omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem.**⁵⁰

Platí proto, že i v případě rodičů omezených ve svéprávnosti musí všechny zúčastněné osoby důsledně posuzovat schopnosti a možnosti rodiče a zároveň mu poskytovat náležitou podporu a pomoc. **Zdůrazňuji, že osobám se zdravotním postižením je potřeba poskytnout odpovídající podporu při plnění jejich rodičovských povinností a naplňování jejich rodičovských práv.**⁵¹

45 Viz § 872 věta druhá občanského zákoníku.

46 HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. s. 884–887. ISBN 978-80-7400-503-9.

47 Viz čl. 2 a čl. 4 odst. 3 Úmluvy o styku s dětmi.

48 Viz § 869 občanského zákoníku.

49 Viz § 865 odst. 2 občanského zákoníku.

50 Viz § 868 odst. 2 občanského zákoníku.

51 Viz čl. 23 odst. 2 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb.m.s., Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Danému tématu se podrobněji věnuji také v samostatném doporučení.⁵²

C.5 Nezletilý rodič

U nezletilého rodiče je nutné rozlišovat, zda má plnou svéprávnost, či nikoliv.

Plnou svéprávnost může nezletilý rodič získat buď přiznáním soudem, nebo uzavřením manželství.⁵³ Soud oboje povolí pouze nezletilému, který již dovršil šestnácti let věku a za současného splnění dalších zákonných podmínek.⁵⁴ V takovém případě není nezletilý rodič v rodičovské odpovědnosti, včetně jeho práva na styk s dítětem, jakkoliv omezen a nemůže mu být v tomto právu bráněno, nerozhodl-li soud jinak.

V případě ostatních nezletilých rodičů, kteří plnou svéprávnost zatím nemají, platí, že výkon jejich rodičovské odpovědnosti je až do nabytí plné svéprávnosti (tedy do osmnáctého roku věku) pozastaven. S odkazem na výše uvedené⁵⁵ tedy styk ze zákona není omezen. O omezení by musel rozhodnout soud.⁵⁶

C.6 Rodič ve výkonu trestu odnětí svobody

Kontaktům dětí umístěných do pěstounské péče s rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody se budu věnovat v samostatném doporučení.⁵⁷

D. Kontakt mezi sourozenci

Ochranu sourozeneckým vztahů poskytuje například Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁵⁸, která zaručuje právo každého na respektování rodinného života, který v sobě zahrnuje i vztahy mezi sourozenci. Ačkoliv tato Úmluva v čl. 8 zavazuje stát především k tomu, aby se zdržel závadového jednání, zahrnuje i pozitivní závazek státu

52 Viz doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv „Jak chránit práva rodičů s psychosociálním postižením a jejich dětí“, sp. zn. 26/2020/OZP/ZD, dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/CRPD/Doporuceni/2020_26_Doporuceni-rodice.pdf.

53 Viz § 30 odst. 2 občanského zákoníku.

54 V případě přiznání svéprávnosti: osvědčení schopnosti sám se žít a obstarat si své záležitosti a souhlas zákonného zástupce; v případě uzavření manželství: jsou-li důležité důvody (viz § 37 a § 672 odst. 2 občanského zákoníku).

55 Viz část C.3.3 tohoto doporučení.

56 Pro úplnost dodávám, že i nezletilému rodiči, který není plně svéprávný, náleží právo a povinnost péče o dítě, nerozhodl-li soud o pozastavení výkonu také této části rodičovské odpovědnosti.

57 Doporučení bude dostupné během roku 2021 v Evidenci stanovisek ochránce (<http://eso.ochrance.cz>).

58 Viz čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

aktivně přispívat k ochraně rodinného života.⁵⁹ Potřebu zachovávat sourozenecké vztahy reflektuje rovněž Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte⁶⁰.

V případě odebrání dětí z péče rodičů se nedaří vždy umístit všechny sourozence společně, byť by o to měl OSPOD i soud maximálně usilovat. Stává se tak zejména u početných sourozeneckých skupin, u sourozenců s větším věkovým rozdílem nebo v situacích, kdy některý ze sourozenců vyžaduje specifickou péči (ať již z důvodu jeho zdravotního postižení, věku, zdravotního stavu či výchovných problémů). I v takových případech je však nezbytné neopomíjet, že **dítě má právo i na zachování sourozeneckých vztahů**.

OSPOD musí aktivně činit veškeré kroky k zajištění pravidelného osobního kontaktu sourozenců.⁶¹ Svěření sourozenců do různých výchovných prostředí nemůže být důvodem pro výrazné omezení či dokonce přerušování jejich vzájemného kontaktu. Opět platí, že by to měl OSPOD zapracovat do individuálního plánu ochrany dítěte, aktivně sledovat realizaci kontaktů, všem zainteresovaným aktérům poskytovat v této oblasti poradenství a náležitou pomoc, případně činit kroky, které povedou k navázání a udržení vztahů mezi sourozenci. V daném smyslu musí spolupracovat i pěstouni a jejich doprovázející organizace.

Soud i OSPOD musí při zasahování do práva na rodinný život vycházet z minimalizace takového zásahu, resp. musí co nejvíce šetřit podstatu a smysl tohoto práva⁶². Proto musí každý případ posuzovat striktně individuálně s přihlédnutím ke specifickým okolnostem věci.⁶³ **Je-li v rodině více sourozenců a má-li každé dítě ke každému rodiči výrazně odlišný vztah, je třeba u každého dítěte zvažovat odlišné možnosti úpravy kontaktu.**⁶⁴

E. Kontakty dítěte s dalšími příbuznými či osobami blízkými

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁶⁵ chrání právo na respektování rodinného života. Pojem rodinného života ve smyslu citované úmluvy není omezen jen

59 Viz např. rozhodnutí ESLP ze dne 24. března 1988 ve věci Olsson proti Švédsku (č. 1), č. 10465/83, a dále rozhodnutí ESLP ze dne 26. října 2006 ve věci Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, či rozhodnutí ESLP ze dne 21. července 2007 ve věci Havelka a ostatní proti České republice, č. 23499/06, všechny dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

60 Viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 z roku 2013 – Nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko CRC/C/GC/14.

61 Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. 4585/2013/VOP/MJ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/750>.

62 Čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

63 K tomu se vyjádřil např. Ústavní soud v nálezu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>: „Vždy je třeba vycházet čistě z individuálního rozměru každého jednotlivého případu. Rodinné vztahy jsou totiž primárně založeny na jiných než právních normativních systémech, a proto právo, byť má a musí do těchto vztahů vstupovat, musí být interpretováno a aplikováno nikoli mechanicky, formalisticky, ale citlivě, s výlučným ohledem na svůj účel. Rodina není obchodní společnost, právně nelze uchopit a vymezit všechny vazby mezi rodinnými příslušníky na rozdíl od toho, jak je tomu mezi statutárními orgány, ba právě naopak je třeba vždy na základě individuálních okolností hledat řešení, jež v maximální možné míře povede k zákonem předvídanému účelu“.

64 K tomu viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 3. prosince 2019, sp. zn. 6950/2018/VOP/MJ, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7760>.

65 Viz čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

na vztahy mezi rodiči a dětmi (viz část C) a ochranu sourozeneckých vztahů (viz část D), ale zahrnuje také vztahy mezi dítětem a dalšími příbuznými či dítěti blízkými osobami.

Právní předpisy⁶⁶ zakotvují **právo dítěte stýkat se s dalšími příbuznými, ať blízce či vzdáleně, nebo osobami dítěti společensky blízkými**, pokud s tím tyto osoby souhlasí. Tyto osoby se rovněž mohou svého práva na styk s dítětem domáhat⁶⁷, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu.⁶⁸

Typickým příkladem dalších příbuzných, kteří se často domáhají úpravy styku s dítětem, jsou prarodiče.

Specifické bývají situace, kdy se rozhoduje o styku dítěte s dalšími osobami jemu blízkými, které s dítětem nejsou v rodinném vztahu. Mezi další dítěti blízké osoby je možné zařadit osoby, v jejichž péči dítě dříve dlouhodobě vyrůstalo (např. předchozí pěstouni⁶⁹, poručníci⁷⁰), partnery a partnerky rodičů, či matrikové otce, u nichž však v čase došlo k popření otcovství⁷¹.

Skutečnost, že právo na soukromý a rodinný život zahrnuje i nebiologické vazby, opakovaně potvrdil i ESLP.⁷² Uvedl, že pojem rodinného života⁷³ není omezen na vztahy založené manželstvím, může zahrnovat také faktické „rodinné“ vazby⁷⁴ a existence rodinného života může být založena na faktických okolnostech.⁷⁵ ESLP rovněž konstatoval⁷⁶, že **stát se musí všude tam, kde vzniklo rodinné pouto, snažit o udržení tohoto pouta.**

66 Viz § 927 občanského zákoníku nebo čl. 5 Úmluvy o styku s dětmi

67 Není-li možná domluva, tak prostřednictvím soudní úpravy [v souladu s § 466 odst. 1 písm. b) zákona o zvláštních řízeních soudních].

68 Viz § 927 občanského zákoníku.

69 Viz rozsudek ESLP ze dne 27. dubna 2010 ve věci Moretti a Benedetti proti Itálii, č. 16318/07, bod 49–50 a rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2012 ve věci Kopf a Liberda proti Rakousku, č. 1598/06, bod 37, oba dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>, kde ESLP shledal, že vztah mezi pěstounskou rodinou a dítětem v pěstounské péči, pokud spolu žili mnoho měsíců, lze podřadit pod pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, a to i přes chybějící biologické vazby. V takovém případě zohlednil skutečnost, že mezi pěstounskou rodinou a dítětem se vytvořilo silné citové pouto, přičemž pěstounská rodina se ve všech ohledech chovala jako vlastní rodina dítěte.

70 Viz zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 6. května 2019, sp. zn. 5219/2018/VOP/KI, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7142>.

71 Viz rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015 ve věci Nazarenko proti Rusku, č. 39438/13, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>, nebo zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 27. února 2019, sp. zn. 8002/2018/VOP/KI, dostupná z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6838>.

72 Viz rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015 ve věci Nazarenko proti Rusku, č. 39438/13, bod 56, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

73 Ve smyslu článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

74 Viz rozsudek ESLP Anayo proti Německu, č. 20578/07, rozsudek ze dne 21. prosince 2010, bod 55, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

75 Viz rozsudek ESLP K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, rozsudek ze dne 12. července 2001, bod 150, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

76 Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015 ve věci Nazarenko proti Rusku, č. 39438/13, bod 56, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>.

Všechny osoby, které mají o styk s dítětem v pěstounské péči zájem, se mohou s pěstouny dohodnout na realizaci kontaktu. Pokud dohoda není z jakéhokoliv důvodu možná, mohou se obrátit na soud s návrhem na úpravu styku.⁷⁷

Na zachování vzájemného kontaktu mezi dítětem a jemu blízkými osobami by měl myslet rovněž OSPOD při podávání návrhu na svěření dítěte do pěstounské péče. OSPOD nemůže zůstat pasivní ani v případě, že v průběhu svěření dítěte do pěstounské péče zjistí, že dítěti je bráněno v kontaktu s blízkou osobou, přestože dítě má o daný kontakt zájem. V takovém případě by měl vést zúčastněné strany k dohodě, poučit blízkou osobu o jejím právu požadovat soudní úpravu styku či sám upozornit soud (podnětem) na potřebu dané úpravy.

Brno 18. prosince 2020

Mgr. Monika Šimůnková v. r.
zástupkyně veřejného ochránce práv
(doporučení je opatřeno elektronickým podpisem)

⁷⁷ Ve smyslu § 927 občanského zákoníku a § 466 písm. d) zákona o zvláštních řízeních soudních.